

'Indrukwekkend, meeslepend en razend knap.
Dit boek krijg ik niet meer uit mijn hoofd.' **Liane Moriarty**

Een onmogelijke keuze

Roman

Clare Mackintosh

Auteur van de internationale bestseller *Mea culpa*

Clare Mackintosh

Een onmogelijke
keuze

De Fontein

Proloog

Leila kijkt de rechtszaal rond. De enige beweging komt van het handjevol journalisten dat is toegelaten. Hun pennen maken snelle notities in steno om elk woord van de rechter vast te leggen. De rest van de zaal kijkt doodstil toe, in afwachting. Leila heeft het vreemde gevoel dat de tijd bevroren is, dat ze allemaal pas over een jaar weer zouden kunnen ontwaken, nog altijd in deze rechtszaal, wachtend op de uitspraak die zo veel levens zal veranderen.

Leila slikt. Als dit al zo moeilijk is voor haar, hoe onmogelijk moet het dan zijn voor Pip en Max om de rechter aan te horen, in het besef dat binnen enkele seconden over het lot van hun zoon zal worden beslist?

Voor de pauze zaten Max en Pip Adams ver van elkaar op de hoeken van de lange bank achter hun advocaten. Ze zitten nog steeds op die bank, maar de afstand is nu zo klein dat ze elkaar kunnen aanraken.

Als Leila nog eens kijkt, en de uitspraak van de rechter nadert, ziet ze een beweging. Ze weet niet wie het eerst was, Max of Pip, en misschien zijn ze zichzelf er niet eens van bewust, maar Leila ziet dat twee handen langzaam het niemandsland oversteken en elkaar vinden.

Dylans ouders houden elkaars hand vast.

De rechter spreekt.

En een rechtszaal houdt zijn adem in.

1

Pip

Dylan was zes uur oud toen ik een plekje achter zijn linkeroor ontdekte, zo groot als een duimafdruk. Ik lag op mijn zij naar hem te kijken, met mijn vrije arm beschermend om zijn lijfje gebogen. Ik zag hoe zijn volmaakte lipjes trillend ademhaalden en mijn blik volgde de ronding van zijn wangetjes, rond zijn gewelfde oortjes, nog te nieuw om al hun definitieve vorm te hebben gevonden. En toen zag ik die duimafdruk, met de kleur van thee met melk, en ik glimlachte omdat het zo nieuw was en tegelijk zo vertrouwd.

‘Hij heeft jouw moedervlek!’

Ik liet het aan Max zien, die zei: ‘Dan is hij dus toch van mij.’ En uit vermoeidheid en euforie moesten we zo vreselijk lachen dat de verpleegster haar hoofd om het gordijn stak en vroeg wat er zo leuk was. En toen Max moest vertrekken en het licht werd gedimd, legde ik mijn vingertop tegen die lichtbruine moedervlek die de schakel vormde tussen de twee mensen van wie ik meer hield dan van wie of wat ook ter wereld, en ik dacht dat het leven niet nog mooier zou kunnen worden.

Er klinkt een zacht gejammer van ergens op de afdeling, gevolgd door wat gemompel van een ouder die nog net zo laat wakker is als ik. Ik hoor het gepiep van rubberzolen op de gang en het geborrel van de waterkoeler als iemand een bekertje tapt, voordat de schoenen teruglopen naar de zaal.

Zachtjes leg ik een hand op Dylans voorhoofd en streel zijn haar, dat weer teruggroeit in blonde plukken, net als toen hij een baby was. Ik vraag me af of het weer bruin zal worden en gaan krullen, net als toen hij twee werd. Met een vinger strijk ik over zijn neus, voorzichtig om niet het dunne slangetje los te trekken dat door zijn ene neusgat naar zijn maag loopt.

De endotracheale tube is wijder dan de voedingssonde. Die steekt tussen Dylans lippen, op zijn plaats gehouden door twee brede stroken kleefband, een over zijn kin, de andere boven zijn lippen. Met Kerstmis hadden we de plaksnorren meegebracht die uit onze Christmas-crackers waren gevallen. De meest buitenissige, met de grootste krullen, was voor Dylan. En een paar dagen lang, totdat het kleefband groezelig werd en vervangen moest worden, moest iedereen weer lachen om onze jongen van bijna drie.

‘Mag ik hem wel aanraken?’

Ik kijk naar de andere kant van de kamer, waar de nieuwe jongen ligt. Zijn moeder buigt zich bezorgd en aarzelend over hem heen.

‘Natuurlijk.’ De dienstdoende verpleegster, Cheryl, glimlacht beemoedigend. ‘Hou zijn hand maar vast. Geef hem een knuffel. Praat tegen hem.’ Er zijn hier altijd minstens twee verpleegkundigen, die voortdurend wisselen, maar Cheryl is mijn favoriet. Er gaat zo’n rust van haar uit dat ik ervan overtuigd ben dat haar patiënten alleen al opknappen door haar aanwezigheid. Er liggen drie kinderen in deze kamer: Darcy Bradford, van acht maanden, mijn eigen Dylan en de nieuwe jongen.

Op een kaart aan het voeteneinde van zijn bed is met viltstift de naam *Liam Slater* geschreven. Als de kinderen nog goed aanspreekbaar zijn wanneer ze op de intensive care terechtkomen, mogen ze een dierensticker kiezen. Dat doen ze ook bij Dylans crèche, voor boven de kapstokhaakjes. Ik heb een kat voor hem gekozen. Dylan is dol op poezen. Hij aait ze heel voorzichtig en zet dan grote ogen op, alsof het de eerste keer is dat hij zoiets zachts voelt. Een keer heeft een grote rode kater hem gekrabd en vormde Dylans mond een volmaakte ‘O!’ van schrik en ontsteltenis, voordat zijn gezicht betrokken en de tranen kwa-

men. Ik was heel bedroefd dat hij nu de rest van zijn leven op zijn hoesde zou blijven voor iets waaraan hij zo veel vreugde had beleefd.

‘Ik weet niet wat ik moet zeggen,’ fluistert Liams moeder. Ze hijgt een beetje. Haar zoon is groter dan Dylan – hij moet al op school zitten – en heeft een stompe neus en sproetjes. Zijn haar is van boven lang gelaten, met twee dunne, weggeschoren strepen opzij, boven zijn oren.

‘Cool, zoals zijn haar zit,’ zeg ik.

‘Blijkbaar vinden alle andere ouders dat oké.’ Ze rolt met haar ogen in een povere imitatie van een gefrustreerde moeder. Ik speel mee en grijns begripvol.

‘O hemel, dat staat mij allemaal nog te wachten,’ zeg ik lachend. ‘Ik ben Pip, en dit is Dylan.’

‘Nikki. En Liam.’ Haar stem trilt weer even bij zijn naam. ‘Ik wou dat Connor hier was.’

‘Je man? Kom hij morgen terug?’

‘Hij neemt de trein. Op maandagochtend worden ze opgehaald, zie je, en op vrijdag weer teruggebracht. Doordeweeks blijven ze op het werk.’

‘Bouwvakker?’

‘Stukadoor. Een groot project op Gatwick, de luchthaven.’ Ze staart lijkbleek naar Liam. Ik ken dat gevoel, die angst, nog honderd keer erger door de stilte hier. Op de kankerafdeling hangt een heel andere sfeer. Overal kinderen in de gangen, in de speelkamer, je struikelt over het speelgoed. De oudsten zijn bezig met rekenen, onder leiding van het docententeam. Fysiotherapeuten proberen onwillige armen en benen in beweging te krijgen. Je maakt je nog steeds zorgen, natuurlijk doe je dat – jesus, wat ben je bang – maar het is... anders. Dat is alles. Rumoeriger, vrolijker, hoopvoller.

‘Alweer terug?’ vroegen de verpleegkundigen toen ze ons zagen. Zachte ogen die mij aankeken, een heel ander gesprek dat zich afspeelde achter het luchtige gekeuvel. *Wat erg dat je dit overkomt. Jullie doen het zo goed. Het komt wel in orde.* ‘Je hebt het hier blijkbaar naar je zin, Dylan!’

En het rare was dat het hem inderdaad beviel. Zijn ogen lichtten op

als hij de vertrouwde gezichten zag, en als zijn benen het wilden, rende hij de gang door naar de speelkamer en de grote kist met Duplo. Als je hem dan zag, van een afstandje, bezig met zijn toren, zou je nooit op de gedachte komen dat hij een hersentumor had.

Van dichtbij zag je dat wel – dat kromme litteken als een kleeerhanger, over de linkerkant van zijn hoofd, waar de chirurgen hem hadden opengesneden en een stuk bot hadden verwijderd om bij de tumor te kunnen komen. Van dichtbij zag je de holtes rond zijn ogen en de was-bleke tint van zijn huid, door het gebrek aan rode bloedcellen. Van dichtbij, als je ons toevallig passeerde op straat, deinsde je onwillekeurig terug.

Op de kinderafdeling deinsde niemand ooit terug. Daar was Dylan een van de tientallen kinderen die de verwondingen droegen van een oorlog die nog niet gewonnen was. Misschien beviel het hem daarom wel: hij was er op zijn plek.

Ik had hetzelfde gevoel. Ik hield van mijn onderschuifbed, naast dat van Dylan, waar ik beter sliep dan thuis, omdat ik hier alleen maar op een knop hoefde te drukken en hulp kreeg van iemand die onmiddellijk kwam aanrennen en niet in paniek raakte als Dylan zijn Hickman-katheter eruit trok, iemand die me geruststelde dat de zweertjes in zijn mond na verloop van tijd wel zouden genezen, iemand die lief tegen me lachte en zei dat die blauwe plekken heel normaal waren na de chemo.

Niemand raakte in paniek toen ik de laatste keer op die knop drukte, maar geglimlacht werd er niet.

‘Pneumonitis,’ zei de dokter. Ze had ook de leiding gehad bij de eerste chemo, toen Max en ik tegen onze tranen vochten en elkaar zeiden dat we dapper moesten zijn voor Dylan. Daarna had ze iedere volgende cyclus begeleid – een constante factor in de vier maanden die we nu al het ziekenhuis in en uit liepen. ‘Chemotherapie kan longontsteking veroorzaken; daarom heeft hij moeite met ademen.’

‘Maar de laatste cyclus was al in september.’ Inmiddels was het eind oktober. De restanten van de tumor na de operatie werden niet groter, de chemo was achter de rug en het zou nu beter moeten gaan met Dylan, niet slechter.

‘De symptomen doen zich soms pas maanden later voor. Zuurstof graag!’ Dat laatste tegen de verpleegkundige, die al een maskertje gereedmaakte.

Twee dagen later werd Dylan overgebracht naar de pediatrie intensive care en aan de beademing gelegd.

De sfeer op de intensive care is heel anders. Zo stil. Echt. Je raakt er wel aan gewend, zoals je aan alles went, maar het valt niet mee.

Nikki kijkt op. Ik volg haar blik, die op Dylan blijft rusten, en heel even zie ik mijn zoon door haar ogen: zijn bleke, klamme huid, de canules in beide armen en de draden die over zijn blote borst lopen. Ik zie zijn dunne, plukkerige haar, zijn ogen, onrustig onder de oogleden, als nachtvlindertjes, gevangen tussen je handen. Nikki staart. Ik weet wat ze denkt, hoewel ze dat nooit zou toegeven tegen wie dan ook. Niemand van ons.

Laat die jongen alsjeblieft zieker zijn dan de mijne. Dat is wat ze denkt.

Als ze ziet dat ik haar gadesla, krijgt ze een kleur en slaat ze haar ogen neer. ‘Wat ben je aan het breien?’ vraagt ze. Een stel naalden steekt uit een bol zonnige gele wol in de tas aan mijn voeten.

‘Een dekentje. Voor Dylans kamer.’ Ik houd het vierkant omhoog dat al klaar is. ‘Anders zou het een sjaal geworden zijn. Ik kan alleen rechthoekig breien.’ Ik heb minstens dertig van die vierkantjes in mijn tas, in verschillende tinten geel, wachtend om aan elkaar te worden gestikt als ik genoeg heb voor een bed. Je hebt heel wat uren te vullen als ouder van een patiëntje hier. Eerst nam ik nog boeken mee van thuis, maar na een tijdje merkte ik dat ik wel tien keer dezelfde bladzijde las, steeds zonder enig idee waar het over ging.

‘In welke klas zit Liam?’ Ik vraag nooit waarvoor kinderen in het ziekenhuis liggen. Je hoort weleens wat, en dikwijls vertellen de ouders het ook zelf, maar ik zou het nooit vragen. Ik begin wel over school of van welke club ze supporter zijn. Ik wil weten wie ze waren voordat ze ziek werden.

‘Groep 3. Hij is de jongste van zijn klas.’ Nikki’s onderlip trilt. Er zit een blauwe schooltrui in een draagtas aan haar voeten gepropt. Liam

draagt nog de ziekenhuispyjama die ze hem hebben aangetrokken toen hij werd binnengebracht.

‘Je kunt zelf een pyjama voor hem meebrengen. Ze vinden het goed als je met eigen kleren komt, zolang je er maar een merkje in naait, want ze raken nog weleens zoek.’

Cheryl grijnst een beetje.

‘Je hebt al genoeg aan je hoofd zonder op zoek te moeten naar een verdwenen T-shirt, niet?’ zeg ik wat harder, om ook Aaron en Yin, de andere twee verpleegkundigen, bij het gesprek te betrekken.

‘Wij hebben het meestal te druk, ja.’ Yin glimlacht naar Nikki. ‘Maar Pip heeft gelijk. Neem maar kleren mee van thuis, en misschien een stuk speelgoed waar hij dol op is? Graag iets wat je kunt uitwassen, vanwege de kans op infecties, maar als hij zijn eigen teddybeer heeft, is dat natuurlijk ook goed.’

‘Ik zal Boo meebrengen.’ Nikki draait zich om naar Liam. ‘Dat zou je toch fijn vinden?’ Haar stem klinkt hoog en onnatuurlijk. Er is oefening voor nodig om tegen een verdoofd kind te praten. Ze zijn niet in slaap, zoals wanneer je nog even de kinderkamer binnen sluipt op weg naar bed, om je kinderen in het oor te fluisteren dat je van ze houdt. Als je even blijft staan en neerkijkt op het piekerige haar dat onder het dekbed uit steekt en heel zacht een paar lieve woordjes zegt. Er volgt geen lichte zucht, zoals wanneer ze je stem horen in hun slaap, geen echo als ze nog halfwakker een antwoord mompelen.

Opeens klinkt er een alarm en begint er een lichtje te knipperen naast Darcy’s bedje. Yin loopt de kamer door, bevestigt de oximeter weer aan het voetje van de baby, en het alarm zwijgt. Darcy’s zuurstofniveau is weer in orde. Ik werp een blik naar Nikki en zie de paniek in haar ogen. ‘Darcy woelt nogal,’ leg ik uit. Het duurt een tijdje voordat je niet meer schrikt van elke zoemer, iedere waarschuwing. ‘Haar ouders komen hier normaal elke avond, maar het is vandaag hun trouwdag en ze zijn naar een musical.’

‘O! Welke?’ Yin heeft de *West Side Story* al elf keer gezien. Aan het lint om haar hals zijn buttons gespeld van *The Phantom*, *Les Misérables*, *Matilda*...

‘Wicked, geloof ik.’

‘O, wat leuk! Die heb ik gezien met Imogen Sinclair als Glinda. Wat zullen ze genieten.’

Darcy is acht maanden oud en heeft meningitis. Nee, hád meningitis. Dat is ook een reden waarom haar ouders een zeldzame avond vrij hebben genomen van de intensive care. Ze hebben eindelijk het ergste achter de rug.

‘Mijn man is er ook niet,’ zeg ik tegen Nikki. ‘Hij moet veel reizen voor zijn werk.’ Ik draai me naar Dylan toe. ‘Papa moet zelfs jouw grote dag missen, hè?’

‘Zijn verjaardag?’

‘Beter dan een verjaardag.’ Ik klop het af op de houten leuning van mijn stoel, een instinctief gebaar dat ik misschien wel honderd keer per dag herhaal. Ik denk aan alle ouders die ooit op deze stoel hebben gezeten en stiekem aan dat bijgeloof meededen. ‘Morgen komt Dylan van de beademing.’ Ik kijk naar Cheryl. ‘We hebben het al een paar keer geprobeerd, toch, maar die kleine aap... Laten we maar voor hem duimen.’

‘Zo is het,’ beaamt Cheryl.

‘Is dat een grote stap vooruit?’ vraagt Nikki.

Ik grijns. ‘De allergrootste.’ Dan sta ik op. ‘Goed, schat, ik ga weer eens naar huis.’ In het begin is het vreemd om zo tegen hem te praten waar andere families bij zijn. Je voelt je een beetje opgelaten, net als wanneer je zit te telefoneren in een kantoortuin of voor het eerst naar de sportschool gaat en denkt dat iedereen op je let. Dat doen ze natuurlijk niet, omdat ze het druk genoeg hebben met hun eigen telefoontjes, hun eigen oefeningen, hun eigen zieke kind. Dus begin je toch te praten, en drie maanden later ben je net als ik en kun je niet meer stoppen.

‘Oma komt dit weekend bij je op bezoek. Leuk, toch? Ze heeft je vreselijk gemist, maar ze bleef liever uit de buurt omdat ze snipverkouden was. Arme oma.’

Het is nu een vaste gewoonte, dat gebabbel. Ik betrap mezelf erop dat ik ook in de auto, in de winkel of thuis in mezelf begin te praten; ik vervang er waarschijnlijk opmerkingen mee als *Zie je die trekker?* of *Je moet naar bed* of *Kijk met je ogen, Dylan, niet met je handen*. Ze zeggen

dat het goed is om tegen de kinderen te praten, dat ze het geruststellend vinden om de stem van mama of papa te horen. Volgens mij is het vooral geruststellend voor óns. Het herinnert ons aan wie we waren voordat we ouders van de kinderafdeling werden.

Ik klap de zijkant van Dylans bed omlaag zodat ik me over hem heen kan buigen, met mijn armen steunend aan weerszijden van hem en onze neuzen heel even tegen elkaar. ‘Eskimo-kusje,’ zeg ik zacht. Hij vergat nooit dat laatste ritueel voor het slapengaan, hoeveel ik hem al had geknuffeld of lipscheetjes op zijn buik had gedrukt.

‘Keemo!’ riep hij dan, en ik boog me nog eens over hem heen, zodat hij zijn neus langs de mijne kon wrijven, met zijn vingers in mijn haar.

‘Ik hou van je, kleine schat,’ zeg ik nu tegen hem. Ik sluit mijn ogen en stel me zijn warme adem voor op mijn gezicht, zoet van de avondmelk. Morgen, denk ik. Morgen halen ze het slangetje weg en deze keer gaat het niet meer terug. Ik druk een kus op zijn voorhoofd en klap de rand van het bed weer omhoog tot hij veilig dichtklikt en ik zeker weet dat Dylan er niet uit kan vallen. ‘Dag, Cheryl, Aaron, Yin! Zie ik jullie morgen?’

‘Ik heb drie dagen vrij,’ zegt Yin, met haar handen omhoog in een gebaar van halleluja.

‘O ja, dat is waar. Je ging toch naar je zus? Veel plezier.’ Ik kijk naar Nikki Slater, die haar stoel wat dichtter naar haar zoon toe heeft geschoven, zodat ze haar hoofd naast het zijne kan leggen. ‘Probeer wat te slapen, als het lukt,’ zeg ik zacht. ‘Het is een lange weg die we allemaal moeten gaan.’

Ik neem afscheid van de meiden op de verpleegsterspost en van Paul, de verpleeghulp die Dylan van de kankerafdeling naar de intensive care heeft gebracht en altijd naar hem informeert. Dan haal ik mijn jas, zoek mijn sleuteltes en loop naar het parkeerterrein, waar ik nog eens tien pond in de ticketautomaat stop.

Als je iemand op de intensive care hebt liggen, kun je ook een seizoenkaart kopen. Ik zeg het altijd tegen nieuwe ouders, want het bedrag kan behoorlijk oplopen. Zeker als je met twee auto’s komt, zoals Max en ik vaak. Vierentwintig uur parkeren kost tien pond, maar je

kunt ook een weekkaart krijgen voor twintig pond of een hele maand voor veertig. In november heb ik een maandkaart gekocht, en in december nog eens, maar toen het januari werd en ik met mijn portemonnee in de hand bij het kantoor stond, kon ik het niet over mijn lippen krijgen om weer een ticket voor een maand te vragen. Dat voelde alsof ik het... opgaf. We hoefden hier toch niet nog eens vier weken te komen? Het ging al zo veel beter met Dylan.

Het asfalt glinstert door de vorst. Ik schraap het ijs van de voorruit met het cd-doesje van een album van Aretha Franklin en zet de blazer op volle kracht om de ruit te ontdooien. Tegen de tijd dat ik er doorheen kan kijken, is het zo warm in de auto dat ik een raampje moet openen om niet in slaap te vallen.

De rit naar huis duurt ruim een uur. Het ziekenhuis heeft wel accommodatie voor ouders – drie zitslaapkamers met een keukentje dat nog net zo nieuw is als op de dag dat het werd geïnstalleerd, want wie denkt nu aan koken als je kind op de intensive care ligt? Wij hebben daar een groot deel van november gelogeed, totdat Max weer moest werken en Dylan nog wel kritiek maar ook stabiel was. Bovendien vonden we het tijd worden om het appartement vrij te maken voor iemand die het harder nodig had. Ik vind die autorit niet zo erg. Ik luister naar een van mijn programma's en voordat ik het weet draai ik de oprit alweer op.

Waar ik naar luister is *Bringing Up B.*, een podcast van een moeder die zo te horen van mijn eigen leeftijd is. Ik weet niet hoe B. voluit heet, alleen dat ze twee zusjes heeft, dat ze van pianomuziek en van fluwelen kussens houdt en dat ze ernstig gehandicapt is.

Wij weten nu al een paar weken dat Dylan hersenschade heeft opgelopen, niet alleen door de tumor, maar ook door de operatie die nodig was om het gezwel zo veel mogelijk te verwijderen. Als ik daaraan denk, krijg ik het benauwd en begin ik te hijgen alsof ik degene ben die aan de beademing moet. De podcast, *Bringing Up B.*, helpt me de dingen in perspectief te zien.

B. kan niet lopen. Het grootste deel van de tijd ligt ze plat op haar rug en kijkt naar de mobile die haar zussen hebben gemaakt, een snoer van

aan elkaar geregen cd's die regenbogen van licht over het plafond werpen. De cd's hebben ze gekregen van vrienden en B.'s moeder heeft voor het lint en de knopen gezorgd. Ze kletsten vrolijk met B. terwijl ze opgewekt discussieerden over hoe ze de mobile in elkaar moesten zetten. De moeder had een lach in haar stem toen ze het verhaal vertelde aan de duizenden luisteraars die ze nooit zal ontmoeten. Ik vraag me af hoeveel van hen in dezelfde situatie verkeren als ik, hoeveel van hen hiernaar luisteren met tranen in hun ogen maar een vlam in hun hart? *Ik kan ook die moeder zijn.*

Het huis is donker en van liefde verstoken, het lampje van het antwoordapparaat knippert. Een keurige stapel post op het tafeltje in de hal vertelt me dat mijn moeder is langsgesproken, en inderdaad vind ik in de koelkast een tupperwaredoos met het opschrift *lasagne* en een briefje bij de ketel: *Liefs, mam en pap, xx*. Opeens springen de tranen in mijn ogen. Mijn ouders wonen in Kidderminster, waar ik zelf ook ben opgegroeid. Dat is meer dan een uur rijden – via Birmingham – naar het huis dat Max en ik hebben gekocht, even buiten Leamington. Ze gaan minstens twee keer per week bij Dylan op bezoek, maar mam heeft de ene verkoudheid na de andere, dus hebben ze allebei besloten om maar even uit de buurt te blijven van de intensive care. Toch stappen ze allebei, of een van hen, om de paar dagen in de auto voor een rit van twee uur heen en terug naar Leamington om te zien of hun dochter en hun dierbare schoonzoon wel de tijd nemen om fatsoenlijk te eten.

Mijn ouders waren bijna net zo snel voor Max gevallen als ik. Mam was gecharmeerd van zijn accent en papa had waardering voor de ernstige manier waarop hij beloofde om goed voor hun enige dochter te zullen zorgen. En omdat Max' hele familie in Amerika woont, stelde mijn moeder zich tot taak zich om ons allebei te bekommeren.

Het is te laat om nog te eten, dus berg ik de lasagne in de vriezer, bij de andere dozen, en zet nog een kop thee voor het naar bed gaan. In de hal blijf ik staan en ik kijk om me heen in het schemerlicht vanaf de overloop. Het leek veel te duur om een huis met vier slaapkamers te kopen als we er maar twee nodig hadden, maar Max vond dat je rekening moest houden met de toekomst.

‘Misschien krijgen we wel een heel voetbalteam aan kinderen.’

‘Eentje lijkt me voorlopig wel voldoende,’ had ik lachend geantwoord, toen ik nog moeite had om Dylan als iets anders te zien dan die enorme buik waardoor ik al weken mijn eigen voeten niet meer had gezien.

Eentje lijkt me wel voldoende. Mijn adem stokt.

Ik open de deur van de eetkamer en leun tegen de deurpost. Dit moet Dylans nieuwe kamer worden. De kleine blauw-witte kinderkamer boven werd al een beetje te kinderachtig voor een peuter van twee die meer geïnteresseerd was in voetbal dan in Peter Rabbit. Tenminste, daar waren we het een jaar geleden nog over eens toen we opnieuw wilden behangen. *Een jaar geleden...* Dat voelt nu als een heel andere wereld. Ik knijp mijn ogen dicht tegen al die twijfels die met een beschuldigende vinger naar me wijzen. *Wat als ik het eerder had gezien? Wat als ik mijn instincten had vertrouwd? Wat als ik niet naar Max had geluisterd?*

Ik open mijn ogen en zoek mijn toevlucht in praktische zaken. Dylan is nu bijna drie, en nog makkelijk te tillen. Maar over een paar jaar zal hij te zwaar zijn om hem de trap op te dragen naar bed. In de eetkamer is ruimte voor een rolstoel, een aangepast bed en een lift als die nodig mocht zijn. Boven zijn bed stel ik me een mobile van glinsterende cd’s voor, die dansende regenbogen over het plafond werpen. Ik doe de deur weer dicht en neem de thee mee naar bed.

Daar stuur ik Max een berichtje.

Goede dag vandaag – zuurstof stabiel en geen tekenen van een infectie. Onze jongen is een vechter! Duimen voor morgen. xx

Ik ben te moe om het tijdsverschil uit te rekenen en of Max al uit Chicago is vertrokken naar New York – het laatste deel van deze reis voordat hij weer naar huis komt. Er is een tijd in mijn leven geweest dat ik je de tijd had kunnen vertellen in elke stad ter wereld: New York, Tokio, Helsinki, Sydney. Ik had je zelfs een goed hotel of restaurant kunnen aanraden, en ik kende de wisselkoersen uit mijn hoofd. Het cabinepersoneel van de businessclass is er niet alleen om drankjes in te schenken en een veiligheidspraatje te houden. Wij zijn personal assistants, koks,

toeristische gidsen en receptionisten van een vijfsterrenhotel. En als het werk gedaan was, begonnen de feestjes. Dansen, drinken, zingen...

Steeds als ik die goeie ouwe tijd weer mis, probeer ik te bedenken waarom ik ben weggegaan. Toen Dylan kwam, had ik gewoon geen tijd meer voor die lange reizen. En Max was ook veel weg voor zijn werk. Daarom verruilde ik mijn stijlvolle blauwe uniform voor lelijk polyester en de luxe overnachtingen voor budgetreizen naar Benidorm. Parttime in plaats van fulltime. Minder leuk, maar dat deed er niet toe. Het was de juiste oplossing voor Dylan. Voor ons gezin. En toen Dylan ziek werd, stopte ik helemaal. Alles stopte.

De intensive care is nu mijn werk. Ik kom al om zeven uur, voordat de winterzon nog is opgekomen boven het parkeerterrein, en ik vertrek pas in het donker, lang nadat de nachtploeg is aangetreden. Halverwege de ochtend maak ik een wandeling over het ziekenhuisterrein, 's middags ook nog eens, en ik eet mijn boterhammen in de ouderkamer. De rest van de tijd zit ik bij Dylan. Dag in, dag uit, week na week.

Boven gekomen zet ik de televisie aan. Het huis is akelig stil zonder Max. Het gebliep van de monitors op de intensive care gonst nog na in mijn oren. Ik vind een zwart-witfilm, zet het geluid zo zachtjes mogelijk en trek mijn kussen tegen me aan alsof het Max is.

Drie keer hebben ze nu geprobeerd om Dylan van de beademing te halen. Drie keer ging het fout en moest hij weer terug. Morgen doen ze een nieuwe poging. Als het goed gaat en hij in staat is om zelfstandig te ademen... is hij weer een stapje dichterbij het moment waarop hij eindelijk naar huis mag.

Max

‘Wilt u iets drinken, meneer?’

De stewardess heeft mooie witte tanden en glanzend haar. We zijn nog maar nauwelijks uit Chicago opgestegen, maar ik ben doodop. De cliënt die ik hier moest spreken is nieuw – een start-up uit Illinois met academische financiering – en ik moet hen niet alleen op de been houden maar hun omzet zelfs verdubbelen. De eerste dag heb ik een paar snelle strategieën gepresenteerd om hun keus te rechtvaardigen en hen daarna geïmponeerd met een reservering bij Schwa. Toen we eindelijk opstapten – ‘Nog een afzakkertje?’ – was ik nog tot drie uur ’s nachts aan het werk als voorbereiding op de volgende dag. Enzovoort.

‘Het klinkt alsof we in goede handen zijn,’ zei de cliënt toen ik vertrok, maar we weten allebei dat alleen de resultaten tellen. Eerst zien, dan geloven.

Ik merk dat ik zit te geeuwen. Die lange nachten eisen hun tol. Ik zou alles willen geven om nu even te kunnen slapen. Dylan begon hele nachten door te slapen toen hij ongeveer tien maanden oud was, maar als je kinderen hebt slaap je niet meer zo vast als voorheen, je blijft alert op verdachte geluiden. Dan schoot ik opeens overeind en stond ik al naast mijn bed, ervan overtuigd dat Dylan verdwenen was, voordat ik bij mijn positieven kwam en besepte dat ik had gedroomd. Maar zelfs dan stak ik even de gang over naar zijn kamer om te kijken of hij echt wel in zijn wieg lag.

Maar in een hotel, als ik wist dat Dylan veilig thuis lag? Man, dan kon je slapen... Goed, de jetlag valt niet mee, maar niets is zo lekker als een geluiddichte hotelkamer met dikke gordijnen, een minibar en roomservice met ontbijt. 'Hoe was de reis?' vroeg Pip als ik terugkwam uit Phoenix, New York of Toronto. 'Goed hotel?'

'Niet slecht,' zei ik dan. 'Maar ik ben er nauwelijks geweest.' En dat is ook zo. Onze cliënten betalen veel geld, en geloof me, daar willen ze ook iets voor terug. Maar die paar uurtjes dat ik er wél was... ik zweer dat ik nog nooit zo goed geslapen heb.

Maar van die heerlijke, verkwikkende hotelnachten bleef niets meer over toen Dylan ziek werd. De dromen kwamen terug, alleen verdwaalde Dylan nu niet meer in huis of in het park, maar verdween hij onder water, waar hij zou verdrinken als ik hem niet te hulp kwam. Dan lag ik wakker in mijn pikdonkere hotelkamer en wilde ik maar één ding: zo snel mogelijk naar het ziekenhuis of naar huis, om te zien of Pip het wel redde. Ik staarde wezenloos naar CNN, niet in staat om mee te voelen met andermans ellende.

Ik vraag om een wodka-coke en klap mijn laptop open. Als ik onderweg mijn rapport vast schrijf, kan ik 'thuis werken' zodra ik terug in Engeland ben en die gewonnen tijd gebruiken om bij Pip en Dylan in het ziekenhuis te zijn. Ik kijk met prikkende ogen naar het scherm, in gedachten heel ergens anders, en beweeg mijn vinger over de *trackpad* om de foto's te openen.

Toen Dylan werd geboren begon Pip een gezamenlijk album. Elke dag postte ze een nieuwe foto, en ze vroeg de hele familie om mee te doen. Het was een goede manier om iedereen samen te brengen, ondanks de onderlinge afstanden. Als je snel door de foto's scrolt, is het net of je zo'n ouderwets plaatjesboekje langs je duim laat glijden, waardoor een poppetje gaat bewegen. Alleen is het geen poppetje, maar mijn zoon, die je ziet opgroeien van baby tot peuter, met al een glimp van de man die hij ooit zal worden.

Het blonde haar waarmee hij is geboren, net zo blond als dat van Pip, werd vorig jaar steeds donkerder, en bij het begin van de chemo lagen er plukken op zijn kussen die net zo donker waren als mijn eigen haar.

Maar nog steeds was hij Pips evenbeeld met zijn grote bruine ogen, lange wimpers en ronde wangen. Hamsterwangen, zegt Pip, en ze blaast ze op om mij aan het lachen te maken.

Onder de foto's staat allerlei commentaar: *O, wat schattig! Hij lust wel een hapje, zo te zien. Hier lijkt hij echt sprekend op jou, Pip! Ik heb een foto van Max op het strand, precies zo. Laat zien, als je blijft, dat vinden we leuk!* Grootouders aan weerskanten van de oceaan – die elkaar pas één keer hebben ontmoet, op onze bruiloft – voelen zich nu innig met elkaar verbonden door hun enige kleinzoon.

Elke foto roept een herinnering op. Dylans eerste vliegreis, naar oma Adams in Chicago. Naar de kinderboerderij met de andere kinderen. Verjaardagsfeestjes, Thanksgiving, Dylans doop.

'Die gaat nog harten breken als hij wat ouder is.' De stewardess neemt mijn lege glas mee. 'Weet u al wat u wilt eten?'

'Zalm vooraf, graag, en dan de biefstuk.'

Ze glimlacht naar het scherm. 'Leuk joch.'

Die foto is vorig jaar zomer gemaakt. Dylan draagt een piratenpakje en een roze tutu die hij weigerde uit te trekken.

'Alleen als je slaapt,' probeerde Pip nog, maar niemand heeft ooit succesvol onderhandeld met een peuter, dus sliep Dylan drie weken lang met een wolk van roze tule om zijn dinosauruspjama.

'Hij lijkt wel op die vrouwen op mijn vlucht naar Ibiza gisteren,' zei Pip. We liepen door het park van Packwood House, Dylan nog steeds in zijn tutu, die niet helemaal paste bij zijn T-shirt en short.

'Een *hen party*?' vroeg ik, hoewel die Engelse term voor een geitenfuif me nog altijd vreemd in de oren klonk, zelfs na tien jaar in Groot-Brittannië. Mijn Amerikaanse collega's beweren dat ik Brits klink, de Engelsen vinden me een echte yank. Pip zegt dat ze het niet meer weet.

'Het enige wat ik hoor is Max,' zegt ze altijd.

We kwamen in de modeltuin, met eeuwenoude taxusbomen als grote schaakstukken over het gras verspreid. Dylan rende er tussendoor met gespreide armen, als een vliegtuig.

‘Ja, een geitenfuif. Tutu’s, vleugeltjes en al flink aangeschoten nog voordat de gordels af mochten. Te zuinig om aansluitende plaatsen te reserveren, dus renden ze de hele vlucht door het gangpad op en neer en klommen bij elkaar op schoot.’

‘Een heel ander feestje dan het jouwe.’ Dylan verstopte zich achter een grote boom en ik rende de andere kant op terwijl ik ‘Boe!’ riep. Hij joelde van pret.

Pip en ik hadden elementen van beide kanten van de Atlantisch Oceaan gebruikt voor ons vrijgezellenfeest in de kroeg op de hoek van de straat. Het was deels een *wedding shower*, een bokken- en geitenfuif en een repetitie voor het huwelijksdiner. Geen cadeaus, hadden we nog gezegd, maar de mensen kwamen er toch mee of stuurden ze na de bruiloft via een eindeloze stroom bezorgers.

‘Dat is nu eenmaal de gewoonte hier,’ zei Pip, toen onze keukentafel dreigde te bezwijken onder het gewicht van de zwaardere dozen. ‘De mensen vinden het ongeleefd om niets te geven.’

‘Het lijkt me nog ongeleefder om toch cadeaus te sturen als het gelukkige stel dat nadrukkelijk niet wil.’

‘Misschien doen ze het voor mij,’ zei Pip, met een schichtige blik en een ondeugende glinstering in haar ogen. ‘Ze hopen dat een kristallen vaas me kan troosten omdat ik met zo’n afschuwelijke Amerikaan getrouwd ben die geen cadeau wil en van wie ik geen L-plaat aan mijn auto mag hangen en vleugels mag dragen op mijn geitenfuif.’

Ik greep haar en begon haar te kietelen, totdat het ontaardde in kussen en het kussen in weer iets anders, waarvoor we de dozen opzij moesten schuiven.

De stewardess glimlacht nog eens naar de foto van Dylan. ‘Hoe oud is hij?’

‘In mei wordt hij drie. Deze foto is van vorig jaar zomer.’

‘Ze veranderen zo snel, is het niet?’ zegt ze. ‘Ik durf te wedden dat hij nu weer heel anders is.’

Ik lach geforceerd en de stewardess gaat mijn maaltijd halen. Ze laat een zweem van bloemengeur na. Pip zou het wel herkennen. Zij weet alles van parfum, zoals andere mensen van auto’s of muziek.

‘Jo Malone, Pomegranate Noir?’ zegt ze zomaar tegen iemand in een lift. En dan durven ze Amerikanen vrijpostig te noemen!

Ik mocht haar meteen. Ik vloog terug naar Chicago na een gesprek met een cliënt in Londen – ongeveer zoals vandaag, maar dan de andere kant op. Ze had de langste wimpers die ik ooit van mijn leven had gezien, en ik was zo bezig met de vraag hoe vrouwen hun wimpers zo lang konden laten groeien dat het een paar seconden duurde voordat ik de warme handdoek aanpakte die ze me geduldig voorhield.

Later, toen we elkaar bij toeval troffen in een bar in River North, en drie cocktails verder waren, complimenteerde ik haar met die wimpers.

Ze lachte. ‘Ze zijn vals, hoor.’

Ik voelde me weer zestien, toen het eindelijk tot me doordrong dat meisjes hun beha opvulden en hun zongebruinde tint uit een flesje haalden. Alleen was ik geen zestien meer, maar achtentwintig en toch niet geheel onervaren. Ik wist wel wat valse wimpers waren, alleen niet dat ze zo... In werkelijkheid was ik natuurlijk compleet voor haar gevallen.

Pip legde twee handen tegen haar hoofd. ‘En dan mijn pruik, uiteraard.’ Ze bewoog haar handen, haar hoofdhuid bewoog mee, en ik moet toegeven dat ik heel even...

‘Zoals je keek!’ proestte ze. Als Pip lacht, straalt haar hele gezicht. Ze krijgt kuiltjes in haar wangen, een rimpel in haar neus, en het is onmogelijk om niet met haar mee te lachen.

‘Het zou me niets kunnen schelen,’ zei ik roekeloos.

‘Het zou je niet kunnen schelen als ik kaal was?’

Ik kuste haar, gewoon midden in die bar, en ze kuste me terug.

Ik had niet eens in dat toestel horen te zitten. Ik had geboekt bij American, maar die vlucht werd geschrapt en het kantoor zette me over naar British Airways.

‘Stel je voor,’ zei ik een keer tegen Pip, toen we al verloofd waren. ‘Als die vlucht niet was geschrapt, zouden we elkaar nooit zijn tegengekomen.’

‘Jawel hoor,’ zei ze onmiddellijk. ‘Als iets is voorbestemd, gebeurt het toch. Maakt niet uit hoe.’

We zagen elkaar terug toen ze weer op Chicago vloog, en daarna toen ik in Londen was met een paar uur over tot aan mijn vlucht, en zij net klaar was met haar dienst. Ik begon haar te missen en zij mij ook, zei ze.

‘Kun je geen overplaatsing aanvragen?’ vroeg ze.

‘Naar *Engeland?*’ zei ik op een toon die maar half ironisch was bedoeld.

Maar ik was al verliefd op haar en ik bedacht dat ik net zo goed vanuit het Britse kantoor kon werken als vanuit de vestiging in Chicago. De rest, zoals ze zeggen, is geschiedenis.

Mijn vingers gaan over het toetsenbord en ik breng de foto’s nu één voor één op het scherm: Dylan met een voetbal, Dylan op zijn fiets met zijwieltjes, Dylan met de goudvis die we op de bazaar hadden gewonnen. Elke foto is weer anders, een bevroren moment in de tijd dat we nooit meer terug zullen krijgen.

Die dagelijkse foto’s stopten in oktober. Pip ging nog een tijdje door, ook toen Dylan al ziek was. Op de foto’s zie je dat hij vermagert, zijn haar verliest en twee duimen opsteekt voor de deur van de kankerafdeling. Je volgt hem bij de ziekenomroep of spelend met zijn vriendjes in de kamer aan het einde van de gang. Maar dan krijgt hij pneumonitis en wordt hij overgebracht naar de intensive care. Op de foto’s daarna is niet veel verandering te zien, waardoor we allemaal beseffen hoe weinig vorderingen hij maakt.

In plaats daarvan lees ik de whatsapp die Pip me gisteravond stuurde.

Onze jongen is een vechter!

De geschiedenis van mijn eigen berichtjes schetst ons leven in tekst en beeld. Vluchtijden, vliegveldfoto’s, vermoeide selfies en rare cadeautjes. Genoeg foto’s ook die de grootouders nooit te zien krijgen, maar ons genoeg zeggen, als we de woorden niet kunnen vinden: een glas wijn, een eenzaam hoofdkussen, de autoradio die ‘ons’ liedje speelt, Dylans bloeduitslagen, zijn voedingssonde, de etiketten van de nieuwe medicijnen. Als ik niet kan slapen, ga ik naar Google om de werking van de middelen na te gaan, speurend hoe effectief ze zijn.

Onder het eten, geplaagd door heimwee en jetlag in een of andere anonieme hotelbar, scrol ik terug door onze conversaties, tot ik er duizelig van word. Ten slotte kom ik bij vorig jaar zomer, voordat we nog wisten dat Dylan ziek was. Ik lees onze berichten als de gesprekken tussen twee mensen die je ooit kende maar allang uit het oog verloren bent.

Om 8 uur thuis. Afhaal, flesje wijn en lekker seksen als D slaapt?

Duh! Niet als jij het seksen noemt.

Ik glimlach en scrol verder.

Die stomme hond zit nou al een uur te blaffen!

Maakten we ons echt druk over de hond van de burens? Een uurtje overlast in ons verder zo perfecte bestaan? De laatste zes maanden hebben keihard en pijnlijk duidelijk gemaakt waar het leven werkelijk om draait.

‘Het voorgerecht, meneer.’

Ik berg mijn telefoon op en leg de laptop op de lege stoel naast me. De stewardess wacht terwijl ik ruimte maak. ‘Sorry.’

‘Geen probleem. Wilt u ook wijn bij het eten?’

‘Ja. Rood, graag.’

Als we Dylan niet hadden gekregen, zou Pip nog steeds de transatlantische vluchten doen. Het is vreemd om me haar hier voor te stellen, terwijl ze wijn inschenkt voor vermoeide zakenmensen en halverwege de vlucht haar make-up nog eens bijwerkt. Ze miste het wel, toen ze vertrok. Ze miste de grote toestellen, de belangrijke bestemmingen. Maar klagen deed ze niet.

‘Die korte reizen passen veel beter in Dylans schema,’ zei ze, als ik ernaar vroeg. Nu lijkt het alsof ze nooit gewerkt heeft maar haar dagen altijd heeft gesleten op de afdeling van een ziekenhuis.

Ik benijd Pip de tijd die ze met Dylan kan doorbrengen, maar tegelijk twijfel ik of ik dat zelf zou volhouden. De tijd buiten het ziekenhuis geeft me de kracht om terug te komen. Goed eten zorgt voor brandstof op de dagen dat ik helemaal niets naar binnen krijg. Het contact met gezonde, blije mensen om me heen herinnert me aan het leven dat we ooit hadden. En weer zullen hebben.

‘Hoe is het thuis?’ vroeg mijn cliënt in New York toen hij me vorige maand begroette bij de receptie.

‘Geweldig!’ zei ik, niet alleen om hem een moment van verlegenheid te besparen, maar omdat ik zelf heel even kon doen alsof dat de waarheid was.

Ik kijk de stewardess na als ze terugloopt door het gangpad en blijft staan om iemands glas bij te vullen. In de pantry aan het eind van het gangpad leunt ze even tegen de bar en schopt ze haar schoen uit om haar hiel te masseren. Ze praat met iemand die ik niet kan zien en lacht om wat er gezegd wordt. Een golf van heimwee slaat door me heen en op dat moment mis ik Pip zo erg dat het fysiek pijn doet.

Toen Dylan ziek werd, kon het werk me geen zier meer schelen. Mijn inbox pulde uit en mijn telefoon knipperde onafgebroken met onbeluisterde voicemail. We zaten dag en nacht in het ziekenhuis, we aten niet meer, we deden ’s nachts geen oog dicht. En toen nam de dokter ons een keer apart.

‘Ga naar huis. Om te eten. En rust te nemen.’

‘Maar Dylan –’

‘Jullie kunnen hem niet helpen als je zelf ziek wordt,’ verklaarde ze ferm. Dat advies kregen we in die weken regelmatig, en uiteindelijk gaven we dezelfde raad aan nieuwe ouders op de afdeling. Neem je rust. Je moet sterk blijven voor je zoon, je dochter, elkaar. Het is een marathon, geen sprint.

Geen van beiden waren we al in weken naar ons werk geweest. Pips chef had niet begripvoller kunnen zijn. Hij regelde bijzonder verlof voor haar, zonder een datum. De eerste zes weken kreeg ze nog betaald, en de deur bleef altijd open als ze weer wilde terugkomen. Bijzondere omstandigheden. We vinden het allemaal heel erg, en als we iets kunnen doen, zeg je het maar.

Mijn eigen firma, Kucher Consulting, houdt twee keer per jaar een familiedag, waar de managers van het middenkader worden gefotografeerd terwijl ze snoep uitdelen en een beetje basketballen met ongemakkelijke pubers die moeten doen alsof ze zich amuseren. Vorig jaar

werden we door *Forbes* ingedeeld bij de eerste vijftientig Amerikaanse bedrijven die een goed evenwicht wisten te bereiken tussen werk en privé.

Toen ik Chester zei dat mijn zoon een hersentumor had, kreeg ik drie dagen. Ik nam al mijn vakantie op, meldde me een week ziek – ik had zogenaamd de griep – en liet daarna niets meer van me horen. Toen ik eindelijk mijn voicemails afluisterde, waren ze allemaal van Chester, met toenemende irritatie. *Wat moet ik de cliënten zeggen, Max? Schulman dreigt dat ze naar Accenture gaan. Jezus, Max, waar ben je in godsnaam?*

Ik wilde ontslag nemen, maar Pip hield me tegen.

‘Waar moeten we dan van leven?’

‘Ik vind wel wat anders.’ Maar terwijl ik het zei, wist ik al dat het onzin was. Ik was goed in mijn werk, dus had ik respect – tot op zekere hoogte. Ik was flexibel, binnen redelijke grenzen. En ik kreeg goed betaald.

Ik ging weer aan de slag.

Niemand van ons weet wat Dylan nodig zal hebben als hij thuiskomt. Een rolstoel, misschien. Speciale apparatuur. Verpleging voor dag en nacht. We weten het niet, en het zou best heel duur kunnen worden. Daarom heb ik dit werk nodig, het is niet anders. En eerlijk gezegd zou ik ook niet kunnen doen wat Pip doet. Ik ben echt niet in staat om dag in, dag uit in dat ziekenhuis te zitten. Het is me een raadsel hoe zij dat volhoudt.

De stewardess haalt mijn zalm weg en komt met biefstuk, sappige groente en een kleine kom glanzende jus. Ik heb geen honger, maar eet het toch op, terwijl ik tussen de happen door op mijn laptop kijk om te zien wat ik tot nu toe heb geschreven. De stewardess komt mijn blad halen en vraagt of ik kaas wil, een toetje, koffie, of nog een glas wijn. Ik kies voor koffie. Om me heen zijn andere mensen ook klaar met eten en ze klappen hun stoel achterover om te slapen. Het cabinepersoneel deelt extra kussens en dekens uit, en komt met snacks. De lichten worden gedimd.

Ik vecht tegen mijn vermoeidheid. Als ik dit rapport afkrijg, denk ik

steeds, houd ik tijd over om mijn jongen te zien – de jongen die, als God het wil, morgen weer zelfstandig zal kunnen ademen.

Als ik op mijn horloge kijk, zie ik dat het in Engeland al morgen is. Ik ga wat meer rechtop zitten en probeer me te concentreren. Morgen. Vandaag komt Dylan van de beademing.

Lees verder in *Een onmogelijke keuze*

Van Clare Mackintosh:

Mea culpa

Ik zie jou

Valse hoop

Een onmogelijke keuze

Eerste druk november 2019

Oorspronkelijke titel *After the End*

Oorspronkelijke uitgever Sphere, an imprint of Little, Brown Book Group, Londen

Copyright © 2019 Clare Mackintosh

The moral right of the author has been asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2019 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Jan Smit

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Ploy Siripant en Penguin Random House

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 261 5013 5

ISBN e-book 978 90 261 5014 2

ISBN luisterboek 978 90 261 5095 1

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Uitgeverij De Fontein vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.